

تفسیر سوره حجرات

استاد قرائتی

جلسه نهم آیه ۱۱

آیه (۱۱)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللُّغِيبِ بِنِسِ الْأَسْمِ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

ای کسانی که ایمان آورده اید! مبادا قومی قوم دیگر را مسخره کند، شاید مسخره شدگان بهتر از مسخره کنندگان باشند و زنان، زنان را مسخره نکنند، شاید آنان بهتر از اینان باشند و در میان خودتان عیبجویی نکنید و یکدیگر را با لقب های بد نخوانید. (زیرا) فسق بعد از ایمان، بد رسمی است، (مسخره و عیبجویی و بدنام بردن دیگران، خروج از مدار ایمان و فسق است که سزاوار شما نیست) و هر کس (از این اعمال) توبه نکند، پس آنان همان ستمگرانند.

نکته ها:

کلمه «لَمْز» عیبجویی رو برو و کلمه «هَمْز» عیبجویی پشت سر است (۱۹۲) و کلمه «تَنَابَزَ» صدازدن دیگران با لقب بد است (۱۹۳) در آیه قبل، مسئله برادری مطرح شد و در این آیه مسائلی مطرح می شود که برادری را از بین می برد و همچنین در آیات قبل سخن از درگیری و اصلاح بود، در این آیه به بعضی از عوامل و ریشه های فتنه و درگیری که مسخره، تحقیر و بدنام بردن است اشاره می کند.

آری، یکی از برکات عمل به دستورات اسلام، سالم سازی محیط اجتماعی و جلوگیری از مسخره و بدنام بردن یکدیگر است.

پیام ها:

- ۱ ایمان به خدا، با مسخره کردن بندگان خدا سازگار نیست (یا ایها الذین آمنوا لایسخر)
- ۲ کسی که مردم را از توهین به دیگران باز می دارد نباید در شیوه باز داشتنش توهین باشد. (لایسخر قوم من قوم) و نفرمود: «لاتسخرُوا» که به معنای این است که شما مسخره کننده هستید.
- ۳ مسخره، کلید فتنه، کینه و دشمنی است (لایسخر قوم...) (بعد از بیان برادری، صلح و آشتی، از مسخره کردن نهی شده است)
- ۴ در شیوه تبلیغ آنجا که مسئله ای مهم یا مخاطبان متنوع هستند، باید مطالب برای هر دسته از مخاطبان تکرار شود. (قوم من قوم ولانساء من نساء)

۵ در شیوه تربیت وار شاد مردم باید به سراغ خشک کردن ریشه های فساد رفت (عسی ان یکنوا خیرا) (ریشه مسخره کردن ، احساس خودبرتربینی است که قرآن این ریشه را می خشکاند و می فرماید: نباید خود را بهتر از دیگران بدانید، شاید او بهتر از شما باشد)

۶ ما از باطن مردم آگاه نیستیم ، پس نباید ظاهربین ، سطحی نگر و امروزین باشیم (عسی ان یکنوا خیرا)...

۷ همه مردم از یک جوهرند و عیبجویی از مردم در حقیقت عیبجویی از خود است (و لاتلمزوا انفسکم)

۸ عیبجویی از دیگران ، آنان را به فکر انتقام انداخته و آنها نیز عیب تو را می گویند، پس نقل عیب دیگران ، در آینده کشف عیوب خود است (و لاتلمزوا انفسکم)

۹ مسخره ، یک طرفه باقی نمی ماند، دیر یا زود مسئله به دو طرف کشیده می شود. « (لاتنازوا) برای کار طرفینی است)

۱۰ برای مسخره کردن و نام بد بردن ، توبه لازم است (و من لم یتب فاولئک هم الظالمون) البته توبه تنها به زبان نیست ، بلکه توبه تحقیر کردن ، تکریم نمودن است توبه کسانی که حقّی را کتمان کرده اند، بیان آنچه کتمان نموده اند می باشد. (تابوا و اصلحوا و یّینوا) (۱۹۴) و توبه کسانی که دست به فساد زده اند، اصلاح کار خود است (تابوا و اصلحوا)

۱۱ مسخره ، تجاوز به حریم افراد است که اگر مسخره کننده توبه نکند، ظالم است (فاولئک هم الظالمون)

مسخره و استهزای دیگران

استهزا، در ابتدای نظر یک گناه ، ولی در باطن چند گناه است ؛ مثلاً در مسخره کردن ، گناهان تحقیر، خوار کردن ، کشف عیوب ، اختلاف افکنی ، غیبت ، کینه ، فتنه ، تحریک ، انتقام و طعنه به دیگران نهفته است .

ریشه های مسخره

۱ گاهی مسخره کردن برخاسته از ثروت است که قرآن می فرماید: (وَلِلَّكُلِّ هُمَزَةٌ لُمَزَةٌ ، الَّذِی جَمَعَ مَالًا وَ عَدَدَهُ) (۱۹۵) وای بر کسی که به خاطر ثروتی که اندوخته است ، در برابر انسان و پشت سر او عیبجویی می کند .

۲ گاهی ریشه استهزا، علم و مدارک تحصیلی است که قرآن درباره این گروه می فرماید: (فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَ حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ یَسْتَهْزِؤْنَ) (۱۹۶) آنان به علمی که دارند شادند و آنچه را مسخره می کردند، آنها را فرا گرفت .

۳ گاهی ریشه مسخره ، توانایی جسمی است کفّار می گفتند: (مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً) (۱۹۷) کیست که قدرت و توانایی او از ما بیشتر باشد؟

۴ گاهی انگیزه مسخره کردن دیگران ، عناوین و القاب دهان پر کن اجتماعی است کفّار فقرایی را که همراه انبیا بودند تحقیر می کردند و می گفتند: (مَا تَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِینَ هُمْ أَعْدَاؤُنَا) (۱۹۸) ما پیروان تو را جز افراد اراذل نمی بینیم .

۵ گاهی تفریح و سرگرمی منشاء مسخره است .

۶ گاهی طمع به مال و مقام ، سبب انتقاد از انسان در قالب مسخره می شود. مثلاً گروهی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره زکات عیجویی می کردند، قرآن می فرماید: (و منهم مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسَخَطُونَ) (۱۹۹) ریشه این انتقاد طمع است که اگر از همان زکات به خود آنان بدهی را ضی می شوند، ولی اگر ندهی همچنان عصبانی شده و عیجویی می نمایند.

۷ گاهی ریشه مسخره جهل و نادانی است همین که حضرت موسی دستور ذبح گاوی را داد، بنی اسرائیل گفتند: آیا مسخره می کنی ؟ موسی علیه السلام گفت : (اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِيْنَ) (۲۰۰) به خدا پناه می برم که از جاهلان باشم یعنی مسخره برخاسته از جهل است و من جاهل نیستم.

تحقیرهای ناخواسته

امام صادق علیه السلام از یکی از یاران خود پرسید: زکات مال خود را چگونه می دهی ؟ گفت : فقرا نزد من می آیند و من می پردازم. امام فرمود: آگاه باش که آنان را ذلیل کرده ای ، هرگز این کار را تکرار نکن ! زیرا خداوند می فرماید: هر کس دوست مرا ذلیل کند، در کمین جنگ با من نشسته است (۲۰۱)

درجات مسخره

هر چه مسخره شونده مقدّس تر باشد، استهزای او خطرناک تر است در قرآن می خوانیم : (أَبَآلَهُ وَ آيَاتِهِ وَ رَسُوْلَهُ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤْنَ) (۲۰۲) آیا خدا و آیات و رسول او را مسخره می کنید.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روز فتح مکه همه مشرکان را بخشید، جز کسانی که کارشان هجو و تمسخر بود.

در حدیث می خوانیم : ذلیل کردن بنده مؤ من خدا، به منزله اعلان جنگ با خداست (۲۰۳)

عواقب مسخره کردن

با توجه به آیات و روایات ، عواقب بدی در کمین مسخره کنندگان است ، از جمله :

الف : در سوره مطففین می خوانیم : کسانی که در دنیا مؤ منان را با لبخند و غمزه و فکاهی تحقیر کردند، در قیامت مورد تحقیر و خنده بهشتیان قرار خواهند گرفت (فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ) (۲۰۴)

ب : گاهی کیفر مسخره کنندگان ، مسخره شدن در همین دنیا است (اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ) (۲۰۵)

ج : روز قیامت برای مسخره کنندگان روز حسرت بزرگی است (يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَّسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ) (۲۰۶)

د: در حدیث می خوانیم: مسخره کننده با بدترین وضع جان می دهد. «مَاتَ بِشَرِّ مَيَّةٍ» (۲۰۷)

ه: امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که بر مؤمنان طعنه می زند یا کلامشان را رد می کند، خدا را رد کرده است (۲۰۸)

خاطره

یکی از کارهای مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله تغییر نام افراد و مناطقی بود که دارای نامی زشت بودند. (۲۰۹) زیرا نام های بد، وسیله ای برای تمسخر و تحقیر می شوند.

عقیل برادر حضرت علی علیه السلام بر معاویه وارد شد، معاویه برای تحقیر او گفت: درود بر کسی که عمویش ابولهب لعنت شده قرآن است! عقیل نیز فوری پاسخ داد: درود بر کسی که عمه او «حَمَّالَةُ الْحَطَبِ» است (یعنی زن ابولهب که دختر عمه معاویه بود) (۲۱۰)